

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО І КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 821.161.2-1/9.09“18/19”І.Франко:82(100=111)

СПРИЙНЯТТЯ ТВОРЧОСТІ ТА ОСОБИСТОСТІ ІВАНА ФРАНКА В АНГЛОМОВНОМУ СВІТІ

Роксолана Зорівчак

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000;
e-mail: rvzori@ukr.net*

Розвідка має значною мірою бібліографічний характер. Досліджено сприйняття творчості та особистості Івана Франка в англomовному світі. Найбільше уваги зосереджено на перекладах П. Канді, Віри Річ та Роми Франко. Звернено увагу також на англomовні наукові праці, присвячені окремим аспектам творчості І. Франка.

Ключові слова: Іван Франко, творчість, проза, поезія, інтелектуальний, переклад, українська мова, англійська мова.

Іван Франко – Вчитель і Батько нації, наш письменник-мислитель, геній-універсаліст ренесансного мірила. “Від каменя – й до хмар!” – саме таким, від земного каменя й до хмар, видається титанічний розмах праці І. Франка. Здається, немає такої місцини в світовій культурі, куди не сягнув би він зором душі. Творчість І. Франка, безперечно, заслуговує всесвітнього визнання. Не виняток і англomовний світ.

Відтворювати Франкові твори по-англійському – завдання надскладне. Те реальне буття, що в добу письменника було самозрозумілим, бо відбувалося на очах або зберігалось в пам’яті його сучасників, – тепер вимагає пояснень, уточнень, зокрема для англomовного читача, який загалом дуже мало знає про Україну. У Франкових творах – чимало одиниць, дуже складних щодо відтворення їхніх контекстуальних функцій засобами англійської мови. Це, передусім, фразеологічні одиниці – дивно соковиті й різноманітні (не забуваймо про монументальну працю І. Франка “Галицько-руські народні приповідки”). Не легко впоратися навіть дуже досвідченому перекладачеві з Франковими словесними образами, словами емоційно-оцінкової експресії, реаліями, прикладковими сполученнями, пареміями, семантично значущими власними назвами, повторами, дуже цікавими діалектизмами тощо. І, мабуть, найскладніше – для людей іншої епохи та зовсім іншого способу життя – відтворити глибоко схоплену письменником своєрідну ментальність нації. Нелегке завдання також – відтворити іскрометний гумор І. Франка. Перед перекладачами постає проблема максимального збереження мелодійності, лексичної самотності, синтаксично-фразової своєрідності Франкового мовлення.

Англійською мовою перекладено чимало художніх творів І. Франка, віршових та прозових. З огляду на поширеність англійської мови, це надзвичайно важливо. Першими популяризаторами творів І. Франка в англomовному світі були українці або люди, яких доля

звела з українцями [4]. У зв'язку з тим, виникає запитання: для кого треба перекладати Франкові твори? Чи виключно для англомовного читача, щоб Франкова творчість увійшла до англомовної культурної полісистеми? Чи, можливо, для нащадків етнічних українців, що втратили вже доступ до української мови, зокрема художньої, проте вберегли почуття певного духовного українства? Очевидно, залежно від цільового читача, переклади можуть бути деякою мірою різними.

Історію англомовної поетичної Франкіани започаткував Персіваль Канді – народжений у Англії пресвітеріанський місіонер. Живучи в Канаді серед українських заробітчан, він захопився художнім словом цього невідомого народу, самотужки вивчив українську мову та став одним із перших англомовних перекладачів творів Т. Шевченка, І. Франка та Лесі Українки. У перекладах П. Канді – окремі твори І. Франка: поема “Іван Вишенський”, уривки поем “Мойсей”, “Панські жарти”, легенди “Смерть Каїна”, 51 вірш зі збірок “З вершин і низин”, “Мій Измарад”. Ідеться про книжки: *A Voice from Ukraina* (“Голос з України”) [52] та *Ivan Franko: The Poet of Western Ukraine* (“Іван Франко: Поет Західної України”) [38; 39], обидві – з біографічними нарисами; “*Moses*” and “*Other Poems*” “Мойсей” та інші поеми”, Нью-Йорк, 1973, спільно з Вірою Річ) [21], а також увійшли до книжки “Франко І. “Каменярі” мовами народів світу” (К., 1983). Серед перекладених творів – поема “Великі роковини”, замовчувана за тоталітарного режиму і так неймовірно актуальна сьогодні. Перекладацьку працю П. Канді як зачинателя англомовної франкіани достойно оцінив американський славіст – професор А. П. Коулмен [10].

Віршові твори І. Франка перекладали англійською мовою В. Семенина, А. Гнідь, Р. Татчин, Джон Вір, К.–Г. Андрусишин і В. Кіркконел, М. Скрипник, М. **Найдан**, **О. Прокопів**. Зокрема важливий переклад поеми “Мойсей” – архітвору Івана Франка. Цей безсумнівний шедевр світової літератури за глибиною осмислення кардинальних питань буття людини і нації, проникливим психологізмом, оригінальністю авторського тлумачення “вічних образів”, монументальністю художнього виконання, вишуканою поетичною майстерністю й гострою актуальністю проблематики співмірний зі славетними творіннями видатних поетів-філософів: Данте, Шекспіра, Мільтона, Гете, Байрона. Перший переклад поеми “Мойсей” 1938 р. належить В. Семенині [19; 20]. Того ж року вийшла в його перекладі арабська казка “Абу-Касимові капці”. Чимало ліричних творів І. Франка в перекладі В. Семенини опубліковано в 30-х роках ХХ ст. в періодичному виданні *The Ukrainian Weekly*. Поеми “Іван Вишенський”, “Мойсей”, “Панські жарти” переклав А. Гнідь [22], “Панські жарти” та “Іван Вишенський” – переклав Р. Татчин [17; 18].

Казковий сатиричний епос, головним героєм якого є хитрун та чарівний обманець Лис, веде літочислення від латинського варіанта ХІІ ст. Французи дали у світову літературну скарбівню *Roman de Renart*, німці – Гетів *Der Reineke Fuchs*. Менш відома англійська версія В. Кекстона *Historie of Reynart the Foxe* (1481), заснована на голландських переказах, що датуються 1479 р. Використовуючи різномовні фольклорні та літературні сюжети, І. Франко створив самобутню поему-казку “Лис Микита” – моральну алегорію на подоби “Подорожжй Гулівера” Дж. Свіфта і “Ферми тварин” Джорджа Орвелла, що заслуговує на всесвітнє визнання. Міжнародна юнацька бібліотека (з центром у Мюнхені, яка у сімдесятих роках минулого століття координувала діяльність бібліотек у 110-ти країнах світу) внесла Франків твір у список “Найкращі з найкращих у світовій літературі” для дітей віком 10–12 років. Мусимо визнати, одначе, що І. Франко писав “Лиса Микиту” для всього нашого суспільства.

Загалом вийшло друком чотири англomовні версії “Лиса Микити”: прозова – Богдана Мельника (1978) [15]; віршова – Адама Гнідья, включена до англomовної збірки І. Франка “*Moses*” and “*Other poems*” (1988) [22]; віршований переклад Б. Мельника, опублікований у білінгві “Лис Микита. Fox MuKyta” 2000 р. [7]; віршовий переклад Богдана Карпішки 2002 р. [14].

Окремі перекладачі (зокрема Б. Мельник та А. Гнідь) належать до післявоєнної української імміграції в англomовному світі. В їхньому випадку трагічна історія нашого краю сприяла досить добрим умовам для перекладу. З одного боку, вони – діти (хай і блудні) Отчої землі, Франкового краю, отже, закарбовані в дитинстві образи, пейзажі, звичаї вони взяли в далеку мандрівку життя. З іншого боку, вони здобули вищу освіту з англomовним компонентом, десятиліттями живуть і працюють в англomовному світі [2].

Знамениті 72 ілюстрації В. Курилика прикрашають прозовий переклад Б. Мельника, пояснюючи водночас чимало англomовному читачеві. У віршовій білінгві Б. Мельника використано ілюстрації знаменитого графіка й карикатуриста Едуарда Козака, відомого під псевдонімом ЕКО як ілюстратора львівських сатиричних журналів “Зиз” (1926–1933), “Комар” (1933–1939) та дитячого “Дзвіночок” (1931–1939). Уже 1941 р. “Лис Микита” вийшов друком у Кракові завдяки редактору Б. Гошовському з ілюстраціями ЕКА. Ці ілюстрації прикрашають також англomовну білінгву. До прозового перекладу Б. Мельник подав віршований заспів *From the translator*. До віршового, крім заспіву, подав в оригіналі й у власному англomовному перекладі розвідку І. Франка “Хто такий Лис Микита і звідки він родом?” та стислу білінгвальну інформацію про І. Франка, Е. Козака та про себе. 1989 р. Б. Мельник опублікував англійською мовою книгу спогадів зі свого життя під заголовком *Against the stream* [40]. Моментально спадає на думку Франкове кредо: “Проти рожен перти, проти хвиль плисти...”. Б. Мельник переклав також Франкову “Легенду про вічне життя”.

Багато працювала над перекладами творів І. Франка Віра Річ [1]. Її перекладацьким первістком був “Пролог” до Франкової поеми “Мойсей”, опублікований у першому випуску лондонського кварталника *The Ukrainian Review* (“Український огляд”) 1957 р. НТШ опублікувало в Нью-Йорку 1973 р. поему “Мойсей” у її перекладі разом з окремими перекладами творів І. Франка, що їх здійснив П. Канді [21]. Передмову до цієї збірки написав професор К. О. Меннінг. У ній висловлено дуже високі поцінування філософських поем Франка – “Смерть Каїна”, “Іван Вишенський”, “Мойсей”. Науковець висловлює думку, що ці поеми вже увійшли до скарбниці світової літератури. Він цінує їх передусім за те, що, крім цікавого сюжету із захоплюючими образами, вони вміщують глибокі філософські роздуми про роль видатної особистості в житті народу.

В інших випусках цього ж кварталника опубліковано ще деякі Франкові твори в перекладі Віри Річ, а саме: “Жіноче серце, чи ти лід студений...” (1961, ч. 3; 1993, ч. 2), “Ідилія” (цикл “*Excelsior*”, 1966, ч. 3), “Великдень! Боже мій великий” (18-й розділ з поеми “Панські жарти” – 1966, ч. 3), “Тюремні сонети” (I-IX, 1967, ч. 2), “Вічний революціонер” (1968, ч. 1), частину циклу “Веснянки” (1993, ч. 2), цикл “Вольні сонети” (“Котляревський”, “Чого ти, хлопе...” – 1993, ч. 3), “Я згадую минуле життя...” (цикл “Спомини” – 1962, ч. 1). Остання опублікована Франкіана Віри Річ – це легенда “Смерть Каїна” (*The Ukrainian Review*, 1997, No 2). Уже давно готові до друку такі її рукописи-переклади: цикл “Поет” (“Поєдинок”, “Чим пісня жива?”, “Рідне село”), значна частина циклу “*Excelsior!*” (“Наймит”, “Беркут”, “Христос і хрест”, “Човен”, “Каменярі”) та циклу “Веснянки” (ч. 1, 3–15), віршів “Не пора, не пора, не пора...”, “Гей, Січ іде...”, “Моя любов” (цикл “Україна”). 2010 року

Віра Річ підготувала оновлений переклад поеми “Мойсей” до друку як білінгву, споряджену належним науковим апаратом, оздоблену графічною “мойсеїаною” лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, заслуженого художника України Є. Безніска, та смерть, на жаль, не дозволила їй здійснити давно омріяний задум.

З часом в англomовний світ увійшов Іван Франко-прозаїк. Українська проза як естетичний феномен характеризує шляхи розвитку нашого письменства, його самобутність, інтегрованість у світову літературу. Самим фактом свого існування українські оповідання, повісті та романи заперечують псевдоверсії, що українська література 2-ої пол. XIX ст. не доросла до цих жанрів чи й взагалі їх не мала. Одне з вагомих надбань ранньої англomовної Франкіани – повість “Захар Беркут” у перекладі Т. Бореської [33], опублікована 1944 р. Перекладач присвятила свою книгу “усім справжнім американцям, які дотримуються традицій і вірять у принципи засновників їхньої республіки”. Подано також стислий нарис історії України. Очевидно, повість про героїзм предків була доречна в період фашистської навали, коли в Україні “від крові хижіла земля” (В. Симоненко). Наступний переклад “Захара Беркута” англійською мовою належав М. Скрипник [34], чийм доробком є також цикл “Коли ще звірі говорили” [32] та низка віршів. Повість *Boa Constrictor* та оповідання “Ріпник” (у першій редакції), “Навернений грішник”, “Полуйка” переклала Ф. Соласко (з російської мови) [12]. Джон Вір, А. Біленко, З. Кейван, С. Далвей та О. Коваленко перекладали також Франкову прозу. Чимало перекладів опублікували видавництво “Мистецтво” та Редакція видань іноземними мовами видавництва “Дніпро” [27; 28].

Найновіший здобуток англomовної Франкіани – це публікації видавництва “Мовні маяки” (*Language Lanterns*). Його заснували 1996 р. сестри Рома Франко та Соня Морріс, які поставили перед собою завдання забезпечити ширшу англomовну читацьку аудиторію перекладами творів української літератури. У видавництві розподіл обов’язків був такий: Р. Франко підбирала і перекладала твори української літератури, а С. Морріс була редактором і залагоджувала усі видавничі проблеми. Після передчасної смерті С. Морріс у квітні 2007 року її син Павло Ціпинник виконує ці обов’язки. Спершу видавництво “Мовні маяки” опублікувало шість томів української жіночої прози, що налічують твори вісьмох письменниць, написані між 1880 і 1920 роками. Том малої прози А. Дімарова під заголовком “Зламани крила” вийшов 2001 року. А 2002 року опубліковано том, присвячений Голодомору 1932–1933 років. У ньому опубліковано твори А. Дімарова, Є. Гуцала, О. Звичайної – письменниці української діаспори родом з Харкова, майже невідомої в Україні. В “Біографічних нотатках” її названо “Гарріет Бічер-Стоу України” [36, с. 210]. Дійсно, її (радіше публіцистичні) оповідання “Миргородський ярмарок”, “Соціалістичні картоплі”, “Без лікарів і священників, без могил і хрестів” – надзвичайно майстерні зображення того моторошного і пекельного, що знищило нашу чорноземну Україну... Том дуже швидко розійшовся, його перевидали. Найновіші перекладені томи – повість “Марія” У. Самчука (2010); трилогія “Часи відчаю” 2010 р. – “Брат проти брата”, “Між окопами” та “Конфлікт і хаос”; повість Олеса Бердника “Прометей” (2012). І що найвагоміше вражає висока якість перекладів.

Ювілейного Франкового року – 2006 — вийшли чотири томи перекладів його творів [11; 29; 30; 31]. Це інтелектуальна проза найвищої проби. Якщо інші перекладачі Франкової прози зосереджувалися головню на творах, присвячених селянству та робітництву, то переклади “Мовних маяків” зображають представників середнього класу, інтелігенції, знаті, купецтва в Галичині XIX ст., яка була під владою Габсбургів. Отже, йдеться про багатонаціональне

суспільство, в якому, крім українців – корінної нації, жили поляки, євреї, вірмени, цигани та австрійці, і міжетнічні відносини були надзвичайно складними.

У перший том увійшло дві повісті: “Для домашнього огнища” та “Основи суспільності”. Другий, третій та четвертий томи – це трилогія “З бурливих літ”. Розпочинають трилогію твори “Гриць і панич”, “Різуни”, “Герой поневолі” і “Великий шум” (2-ий том). У них змальовані соціальні умови в Галичині в “бурливих” роках 1846–1848 [8, т. 21, с. 189], включаючи панщину, її скасування, повстання 1840-х років, боротьбу за національні права і початки демократичних реформ у Габсбургській державі. Зокрема цікаві міжетнічні відносини, передусім намагання польських дідичів залучитися підтримкою українських селян у їхніх планах повстання проти австрійського уряду. Наступний том трилогії включає дві повісті: “Не спитавши броду” (незакінчену) та “Лель і Полель”. Перша повість зображає відносини між польськими поміщиками, освіченими синами українських селян та єврейськими купцями в Галичині. Повість “Лель і Полель” також характеризується показом життєвої правди. Останній том трилогії – “Перехресні стежки” – описує події міського життя кінця XIX ст. У ньому зображено талановитого українського інтелектуала Євгена Рафаловича в його намаганнях сприяти соціальній справедливості через надання освіти селянам. Кредо Франкового героя “Вихований, вигодований хлібом, працею і потом свого народу, він повинен своєю працею, своєю інтелігенцією відплатитися йому. Се перший заповіт, такий, від якого ніщо й ніяким способом не може увільнити його” [8, т. 20, с. 291] веде сучасного англомовного читача в якийсь дивний світ. Мабуть, ця повість – блискучий зразок Франкового модернізму в прозі, адже так багато подій і думок тямучий читач просто відчує. Хоч І. Франко написав повість 1900 р., вона, на думку М. Тарнавської, “читається добре і зберігає актуальність у перекладі через століття” [49, с. 586].

Як стверджує М. Тарнавська, що є найвідомішим бібліографом і критиком англомовної україніки [49; 50], Рома Франко вдало використовує сучасну розмовну англійську мову, часом впроваджуючи в дужках дослівне пояснення окремих українських висловів, що не піддаються художньому перекладу. Правда, інколи Рома Франко пропускає окремі рядки, як це трапилось у перекладі повісті “Для домашнього огнища”, де пропущено назви багатьох вулиць у центрі Львова. Ідеться про капітана Антона Ангаровича, який, стривожений домашньою ситуацією, навмання “звернув свої кроки в противний бік, горі Пекарською вулицею, до Личаківського кладовища” [8, т. 19, с. 63]. У перекладі, відповідно, читаємо: “he turned his footsteps almost unconsciously in the other direction, walking upwards along Pekarska street to the Lychakiv Cemetery” [11, с. 75]. Згодом, “з вулиці Фредра вийшов на Баторія, відси на Кам’яну, далше на Панську, та тут завернув і пішов сею вулицею в напрямі до Зеленої, але, не входячи на Зелену, повернув на вулицю Зиблікевича” [8, т. 19, с. 78]. В оригіналі подано ще інші назви вулиць, якими йшов Антін Ангарович до Єзуїтського саду. У перекладі читаємо: “He walked for a long time cutting across familiar streets and squares until he reached Jesuit Park [11, с. 91–92]. Але це, мабуть, одна з перекладацьких ситуацій, коли іншого виходу немає.

Дуже корисним є глосарій наприкінці кожного тому, де пояснено різні факти, реалії та вислови. Одним із недоліків загалом дуже корисного видання є те, що не вказано, які оригінальні тексти використано, а їх – чимало, і вони деякою мірою відрізняються між собою.

У передмові до збірки творів “З бурливих літ”, опублікованій 1903 року, І. Франко наголосив на історичній основі тих творів і водночас на різниці між історичними працями та художніми [8, т. 21, с. 189–190]. Соня Морріс у власній передмові акцентувала на цій

Франковій думці, що письменник може використовувати історичні документи, але художній твір повинен мати своє власне життя, і письменник повинен зображати людську душу в усіх її поривах, пристрастях, змаганнях, тріумфах і упадках [29, с. 9].

Переклади творів І. Франка подано в окремих томах чоловічої прози [13, 16, 23, 25]. Це, зокрема, оповідання: “На вершку (Кілька хвиль з життя людей “нічого не заробивших”)”, “Із записок недужого” (збірка “Гірка чаша пристрасті”, 2004); “Батьківщина”, “Сойчине крило”, “Вільгельм Тель” (збірка “Загадки серця”, 2004); “Микитичів дуб”, “Цигани”, “Мавка” (збірка “3 днів минулих”, 2008), “Як русин товкся по тім світі”, “Як Юра Шикманюк брів Черемошем”, “Терен у нозі” (збірка “Сільськими стежинами”, 2008).

На жаль, наскільки нам відомо, досі не перекладено англійською мовою ні блисучого зразка малої прози І. Франка – “До світла! (Оповідання арештанта)”, в якому автор надзвичайно зворушливо змалював трагічну долю талановитого єврейського юнака Йоська Штерна, ні циклу “Жидівські мелодії” (хоча б поему “Сурка”!). Адже й досі трапляються дезорієнтовані люди, що звинувачують І. Франка абсолютно безпідставно в антисемітизмі.

Отже, значна частина художньої спадщини І. Франка доступна англомовним читачам. До того ж, низка творів, зокрема поема “Мойсей”, має декілька англомовних перекладів. На жаль, наші перекладознавці у великому боргу перед видавництвом “Мовні маяки”: крім рецензії М. Тарнавської, опубліковано лише загальноінформативну статтю старшого викладача Київського університету імені Бориса Грінченка – А. М. Козачук [3].

Перші франкознавчі студії, опубліковані в англомовних збірках поетових творів, найбільшого були інформативними. Найголовніші з них – біографічні нариси перекладача П. Канді в англомовних збірках Франкових творів 1932, 1948 та 1968 років і передмова Джона Віра до власної англомовної збірки 1956 р. “Іван Франко. Вірші та оповідання” [24]. Якщо Джон Вір писав насамперед для канадців українського походження, то П. Канді писав для англомовного читача неукраїнського походження. У нарисі 1948 р., наприклад, він вирізняє такі характерні риси І. Франка: невтомну працездатність, громадську свідомість і почуття обов’язку, сміливість [38, с. 1–14].

Упродовж останніх десятиріч минулого століття в англомовному франкознавстві, поруч з інформативними, з’являються справжні пошукові праці. Найвартісніші з них присвячено дослідженню Франкового віршування в широкому різномовному контексті. Це, зокрема, дисертація Василя Нінювського “Версифікація Івана Франка”, захищена в Оттавському університеті 1978 р. [41], та праця А. Гумеської “Звукова виразовість в поезії Івана Франка” 1983 р. [35]. Важливою подією були дві франкознавчі конференції під егідою НТШ і Асоціації випускників Українського вільного університету, що відбулися в Нью-Йорку 9 листопада 1976 р. та 6 червня 1977 р. Серед англомовних доповідей вирізняється розвідка Д. Чопика “Ритм в ранній поезії Івана Франка” [37].

Цікаві дослідження присвячено релігійним, зокрема біблійним, проблемам. 1997 р. А. Вільчер захистив в Оттавському університеті дисертацію “Іван Франко і Біблія: Дослідження поезій, написаних до поеми “Мойсей” [53]. У дисертації простежено вплив Біблії на Франкові поезії, зокрема на твори, написані до 1905 р. Як доводить автор, інтерес І. Франка до Біблії привів поета в число дослідників цього видатного літературного шедевра. Усі Франкові твори, пов’язані з Біблією, дослідник поділяє на три групи: ті, в яких біблійні сентенції використано для проголошення та обстоювання власних ідей; твори, в яких є біблійні образи; ті, в яких поет подає власну філософську інтерпретацію біблійним темам та образам. Вартісною є доповідь К. Біди “Релігійні мотиви в наукових працях Івана

Франка”, з якою науковець виступив на Конгресі американських та канадських славистів у Монреальському університеті 10 червня 1956 р. В центрі його уваги були Франкові дослідження писань Івана Вишенського, апокрифів та легенд, старохристиянського духовного роману “Варлаам і Йоасаф” [9]. Багата матеріалом та цікава висновками розвідка Л. Шейна “Релігійний світогляд Івана Франка” (1979) [47]. Цікава розвідка О. Кравченюка “Особисті зв’язки І. Франка з чужинцями” 1968 р. [5]

До компаративних досліджень належать: студія Віри Річ “Іван Франко і англійські поети” (1966), з цікавими роздумами щодо суті та характеру впливів одних поетів та літератур на інших [43], стаття А. Вільчера “Іван Франко і Теодор Герцль: до генези Франкового “Мойсея” (1982) [54] та розвідка Л. Рудницького “Образ Австрії в творах Івана Франка” 1982 р. [46]. Цьому ж автору належить цікава стаття, зокрема з погляду нашого традиційного літературознавства, – “Франкові “Панські жарти” в світлі німецьких літературних теорій” 1983 р. [44] та перекладознавче дослідження “Іван Франко – перекладач німецької літератури” 1972 р. [45]. Вартісні також перекладознавча розвідка Ореста Старчука “Іван Франко – український інтерпретатор Шекспіра” (1957) [48] та фольклористична Володимира Жили “Франків вплив на вивчення слов’янського фольклору” (1981). Чимало цікавого фактажу, глибоко осмисленого, уміщає студія Хоми (Томаса) Примака “Іван Франко і масова імміграція українців до Канади” (1984).

В англомовних енциклопедіях, передусім в *The Modern Encyclopedia of Russian and Soviet Literatures* (1977, т. 8. автор – Ярослав Розумний) та *Encyclopedia of World Literature in the 20th Century* (1981–1984, т. 2; автор – Л. Рудницький), подано ґрунтовні, критично осмислені матеріали про Івана Франка.

У Вінніпезі 1956 р. встановлено пам’ятник Іванові Франку та відкрито музей І. Франка. У Глейн-спей, на літній оселі “Верховина”, 22 червня 1957 р. відкрито пам’ятник І. Франку (скульптор – С. Литвиненко, автор неперевершеного надгробка на могилі І. Франка на Личаківському цвинтарі у Львові, спорудженого з частковою допомогою Українського братського союзу в США). Святкування на “Верховині” тривало два дні, дослідники виступили з доповідями про великого українського поета, а артисти – з концертами [51]. Бюст І. Франка роботи знаменитого скульптора О. Архипенка прикрашає Український культурний сад Рокфелерського парку в Клівленді (штат Огайо), урочисте відкриття якого відбулося 1940 року. Водночас було встановлено бюсти Володимиру Великому й Тарасу Шевченку, однак їх знищили вандали в 70-х роках ХХ ст. Тепер там є також пам’ятник Лесі Українки роботи скульптора М. Черешньовського (урочисте відкриття відбулося 24 вересня 1961 р.).

Завдяки англомовним перекладам та пошуковим англомовним дослідженням творчість І. Франка, художня та наукова, стає значним здобутком світової культури. Читацька аудиторія Івана Франка – “одного з тих небагатьох, що репрезентують культуру Європи перед цілим світом” [6, с. 117] – невпинно розширюється.

1. Зорівчак Р. Лауреат Премії імені Івана Франка / Р. Зорівчак // Науковий вісник Музею імені Івана Франка. – 2010. – Вип. 9. – С. 354–362. – (70-річчю Музею присвячується). 2. Зорівчак Р. У світ далекий і чужий / Р. Зорівчак // Вітчизна. – 1981. – № 9. – С. 184–192. 3. Козачук А. М. Перекладацький доробок Роми Франко: Загальний огляд / А. М. Козачук // Вісник Житомирського державного ун-ту. – Житомир, 2011. – Вип. 58. Філолог. науки. – С. 37–40. 4. Кравченюк О. Культ Івана Франка в Америці / О. Кравченюк // Альманах Українського братського

союзу. – Скрентон, 1994. – С. 183–194. 5. Кравченко О. Особисті зв'язки І. Франка з чужинцями / О. Кравченко // Записки НТШ. – 1968. – Т. 184. – С. 89–102. 6. Маланюк Є. Франко як явище інтелекту // Маланюк Є. Книга спостережень. Проза. – Торонто : Гомін України, 1962. – С. 117–123. 7. Франко І. Лис Микита = Franko I. Fox Mykyta / І. Франко; transl. by V. Melnyk. – Toronto : The Basilian Press, [s. a.] – 28, 234 p. 8. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / І. Я. Франко ; [редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1976–1986. 9. Vida C. Religious motives in the scholarly works of Ivan Franko // Études Slaves et Est-Européennes = Slavic and East-European Studies. – 1956. – Summer. – P. 104–110; 1956. – Autumn. – P. 139–145. 10. Coleman A. P. A New Golden Age for Ukraine / A. P. Coleman // Ukrainian Quarterly. – 1970. – Vol. 26, no. 1 (Spring). – P. 36–47. 11. Franko I. Behind Decorum's Veil / I. Franko; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 416 p. 12. Franko I. Boa Constrictor and Other Stories / I. Franko ; transl. from the Russian by F. Solasko. – Moscow : Foreign Languages Publ. house, [s. a.]. – 294 p. 13. Franko I. Down Country Lanes / Selected Prose Fiction ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2008. – 416 p. 14. Franko I. Fox Mykyta / I. Franko / Transl. by B. Karpishka. – Lviv : Papuga publ., 2002. – 156 p. 15. Franko I. Fox Mykyta: Ivan Franko's Ukrainian Classic / I. Franko ; English version by Bohdan Melnyk ; illustrated by William Kurelek. – [Montreal] : Tundra Books, [1978]. – 148 p: ill. 16. Franko I. **From Days Gone By / Selected Prose Fiction ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris.** [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2008 – 416 p. 17. Franko I. Ivan Vyshensky: A Poem / I. Franko ; transl. by R. O. Tatchyn; with an introduction by L. Rudnytskyi. – New York : Shevchenko Scientific Society, 1983. – P. 166–212 : ill. 18. Franko I. The Master's Jest / I. Franko ; transl. by Roman Tatchyn. – New York : Shevchenko Scientific Society, 1979. – 133 p. – (Shevchenko Scientific Society. Ukrainian Studies ; vol. 37; English section ; vol. 14). 19. **Franko I. Moses. Prologue. / Transl. by W. Semenyna, Vera Rich, A. Hnidj, M. Skrupnyk // Народе мій ... Пролог до поеми “Мойсей” / упор. Ф. Погребенник. – Львів : Каменярь, 1989. – С. 66–73.** 20. Franko I. Moses / Transl. from the Ukrainian by W. Semenyna. With a biographical sketch of Ivan Franko by S. Shumeyko. – New York : United Ukrainian Organization of the United States, 1938. – 83 p. : ill. 21. Franko I. Moses and Other Poems / I. Franko; transl. from Ukrainian by Vera Rich (Moses) and Percival Cundy (other poems). – New York : Shevchenko Scientific Society, 1973. – 163 p.: port., ill. – (**Shevchenko Scientific Society. Ukrainian Literature ; vol. 13**). 22. Franko I. Moses and Other Poems / I. Franko ; transl. by A. Hnidj. – New York ; Atlanta ; Los Angeles ; Chicago : Vantage press, 1988. – IX, 148 p. 23. Franko I. Passion's Bitter Cup / Selected Prose Fiction; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2004 – 352 p. 24. Franko I. Poems and stories / Transl. by John Weir. – Toronto : Ukrainska knyha, 1956. – 241 p. 25. Franko I. Riddles of the Heart / Selected Prose Fiction ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2004 – 352 p. 26. **Franko I. Selections: Poems and Stories / I. Franko ; transl. from the Ukrainian by John Weir ; “The Pencil” transl. by Helen Weir. – Kiev : Dnipro Publ., 1986. – 214 p.** 27. Franko I. Short Stories / I. Franko ; [transl. from the Ukrainian]. – Kiev : Dnipro Publ., 1977. – 149 p. 28. Franko I. Stories / I. Franko; comp. and introduced by Yevhen Kirilyuk ; ed. A. Bilenko. – Kiev : Mistetstvo, 1972. – 163 p.: port. 29. Franko I. Turbulent Times: A Trilogy. – Vol. 1. Winds of Change / I. Franko ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 350 p. 30. Franko I. Turbulent Times: A Trilogy. – Vol. 2. Beacons in the Darkness / I. Franko; transl. by Roma Franko; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 448 p. 31. Franko I. Turbulent Times: A Trilogy. – Vol. 3. Fateful Crossroads / I. Franko ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006.– 384 p. 32. Franko I. When the Animals Could Talk: fables / I. Franko ; transl. from the Ukrainian by Mary Skrupnyk. The Painted Fox / I. Franko ; transl. by Wilfred Szczesny ; illustrated by Yuli Kryha. – Kiev : Dnipro

- Publ., 1984. – 86 p. : col. ill. 33. Franko I. Zakhar Berkut / I. Franko ; transl. from the Ukrainian by Th. Boresky. – New York : Theo Gaus' Sons, 1944. – 230 p. 34. Franko I. Zakhar Berkut; a picture of life in thirteenth-century Carpathian Ruthenia / I. Franko ; transl. from the Ukrainian by Mary Skrypnyk. – Kiev : Dnipro Publ., 1987. – 225 p. : ill. 35. Humesky A. Sound expressivity in the poetry of Ivan Franko / A. Humesky // *Slavic and East-European Journal*. – 1983. – Summer. – P. 245–255. 36. A Hunger Most Cruel: Selected Prose Fiction by A. Dimarov, Ye. Hutsalo, O. Zvychayna / Transl. by R. Franko ; ed. by S. Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 285 p. – (2nd edition). 37. Ivan Franko: The artist and the thinker = Іван Франко – мистець і мислитель. A collection of papers commemorating the 125th anniversary of the birth and the 65th anniversary of the death of Ivan Franko / ed. by Ye. Fedorenko. – New York : Shevchenko Scholarly Soc., 1981. – 212 p. – (Memoirs of the Shevchenko Scholarly Soc. –V. 198). 38. Ivan Franko: the Poet of Western Ukraine. Selected poems ; transl. with a biographical introduction by Percival Cundy. – New York : Philosophical Library, 1948. – XXIV, 265 p. 39. Ivan Franko: the Poet of Western Ukraine. Selected poems; transl. with a biographical introduction by Percival Cundy; ed. by Clarence A. Manning. – New York: Greenwood Press, 1968. – XXIV, 256 p. 40. Melnyk B. Against the Stream / B. Melnyk. – Toronto, 1989. – 572 p. 41. Niniowsky W. V. **Ivan Franko's Versification: PhD. Dissertation / W. V. Niniowsky; University of Ottawa.** – Ottawa : University of Ottawa, 1978. 42. Prymak Th. Ivan Franko and mass Ukrainian immigration to Canada / Th. Prymak // *Canadian Slavonic papers*. – 1984. – Dec. – P. 307–317. 43. Rich Vera. Ivan Franko and the English Poets / Vera Rich // *The Ukrainian Quarterly*. – 1966. – Vol. 22, No. 1. – P. 122–128. 44. Rudnytzky L. Franko's *Pans'ki zharty* in the light of German literary theories / L. Rudnytzky // *Symbolae in honorem Volodymyr Janiw*. – München, 1983. – P. 800–809. 45. Rudnytzky L. Ivan Franko – a translator of German literature / L. Rudnytzky // *The annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States*. – New York, 1972. – No 1/2. – P. 143–150. 46. **Rudnytzky L. The image of Austria in the works of Ivan Franko / L. Rudnytzky // Nation building and the Politics of Nationalism, Essays on Austrian Galicia.** – Cambridge, 1982. – P. 239–254. 47. Shein L. J. Ivan Franko's Religious Weltanschauung / L. J. Shein // *The Ukrainian Quarterly*. – 1979. – Vol. 25, No. 4. – P. 381–389. 48. **Starchuk O. Ivan Franko: A Ukrainian Interpreter of Shakespeare / O. Starchuk // Canadian Slavonic Papers = Revue canadienne des slavistes.** – 1957. – No. 2. – P. 106–110. 49. Tarnawsky M. [Review of:] / M. Tarnawsky // *Journal of Ukrainian Studies*. – 2008–2009. – Vol. 33–34. – P. 582–587. – Rev. of: Behind Decorum's Veil / I. Franko ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 406 p.; *Turbulent Times: A Trilogy. Vol. 1. Winds of Change / I. Franko; transl. by Roma Franko; ed. by Sonia Morris.* – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 350 p.; *Turbulent Times: A Trilogy.* – Vol. 2. Beacons in the Darkness / I. Franko ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 448 p.; *Turbulent Times: A Trilogy.* – Vol. 3. Fateful Crossroads / I. Franko ; transl. by Roma Franko ; ed. by Sonia Morris. – [Toronto] : Language Lanterns Publ., 2006. – 384 p. 50. Tarnawsky M. [Review of:] / M. Tarnawsky // *World Literature Today*. – 1988. – Autumn issue. – P. 16–17. – Rev. of: Moses and Other Poems / I. Franko ; transl. by A. Hnidj. – New York ; Atlanta ; Los Angeles ; Chicago : Vantage press, 1988. – IX, 148 p. 51. *Ukrainian Chronicle: Erection of a monument in memory of the Ukrainian poet and writer Ivan Franko, in USA // The Ukrainian Review.* – 1957. – No 3. – P. 92. 52. **A Voice from Ukraine; biographical sketch and translation from the works of Ivan Franko / transl. by P. Cundy.** – Roland, Man. : R. E. Buffy & Co., 1932. – 74 p. 53. Wilcher A. Ivan Franko and the Bible: A Study of His Pre-Moisei Poems: PhD Thesis / A. Wilcher; University of Ottawa. – Ottawa : University of Ottawa, 1977. 54. Wilcher A. Ivan Franko and Theodor Herzl: to the genesis of Franko's 'Mojszej' / A. Wilcher // *Harvard Ukrainian Studies*. – 1982. – Vol. 6, No. 2. – P. 233–243.

**ВОСПРИЯТИЕ ТВОРЧЕСТВА И ЛИЧНОСТИ ИВАНА ФРАНКО
В АНГЛОЯЗЫЧНОМ МИРЕ**

Роксолана Зоривчак

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000;
e-mail: rvzori@ukr.net*

Значительным образом исследование имеет библиографический характер. Проанализировано восприятие творчества и личности Ивана Франко в англоязычном мире. Особенное внимание сосредоточено на переводах П. Канди, Виры Рич и Ромы Франко. Также рассмотрены англоязычные научные труды, посвященные отдельным аспектам творчества И. Франко.

Ключевые слова: Иван Франко, творчество, проза, поэзия, интеллектуальный перевод, украинский язык, английский язык.

**THE RECEPTION OF THE PERSONALITY AND WRITINGS OF
IVAN FRANKO IN THE ANGLOPHONE WORLD**

Roksolana Zorivchak

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: rvzori@ukr.net*

The research, rather of a bibliography character, focuses on the history of reception of the writings and personality of Ivan Franko in the Anglophone world. Much attention is paid to the activities of Percival Cundy, Vera Rich and Roma Franko. The scholarly works dealing with certain aspects of Franko's activities have been discussed too.

Key words: Ivan Franko, prose, poetry, intellectual, translation, Ukrainian, English.